
KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (KEİÖ) VE KIRIM

25.07.2017

QHA 24 Temmuz 2017

Doç. Dr. Sezai Özçelik

Ukrayna'nın dönem başkanı olduğu KEİÖ içinde Kırım ve Kırım Tatarlarının durumu daha sık, yüksek perdeden ve etkili şekilde diplomasi ve diyalog çerçevesinde dile getirilmelidir."

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ), Karadenize kıyısı ve tarihi bağları olan ülkeler arasında başta ekonomik temelde olmak üzere birçok alanda işbirliği yapılması amacıyla kurulmuştur. Türkiye'nin kuruluşunda aktif rol oynadığı KEİÖ, Kırım başta olmak üzere diğer bölgesel çatışma ve krizlerde önemli rol oynayabilir. KEİÖ kurulmadan önce ilk önce Karadeniz bölgesi ülkeleri arasında başta ekonomik olmak üzere diğer alanlarda işbirliği yapılması fikri Özal döneminde ortaya atılmıştır. İlk başta örgüt yapısı altında düşünülmeyen bu oluşum daha sonraki aşamalarda bölgesel örgüt niteliği kazanmıştır.

KEİÖ'yü kuran anlaşma, İstanbul'da 25 Haziran 1992'de 11 ülkenin örgüte hayat veren İstanbul Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirimini imzalaması ile yürürlüğe girmiştir. KEİÖ imzası bulunan Devlet ve Hükümet Başkanları şu ülkelerden oluşmuştur: Türkiye, Azerbaycan, Arnavutluk, Ermenistan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, ve Ukrayna. KEİÖ'nün birincil amacı, Karadeniz bölgesinde dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini teşvik ederek istikrar, barış ve refahı sağlamaktır. Ayrıca üye devletler arasında işbirliği, uyum ve etkileşime yardım edecek çok-taraflı ekonomik ve siyasi entegrasyon modeli olarak ortaya çıkmıştır.

Rusya ve Türkiye, Karadeniz bölgesinin iki önemli bölgesel süper gücüdür. Karadeniz bölgesine yönelik işbirliği çabaları, ilk büyük darbesini 2008 Rusya-Gürcistan savaşı ile almıştır. 2014 Kırım'ın işgali ile KEİÖ içinde ikinci önemli çatışma ortaya çıkmıştır. KEİÖ üyesi ülkelerinin ikili olarak çatışma halinde olması ilginçtir. Rusya-Gürcistan ve Rusya-Ukrayna arasındaki çatışmalar dışında Azerbaycan-Ermenistan ve Moldova-Rusya arasında da donmuş çatışmalar yaşanmıştır. Kırım'ın işgali Karadeniz'de bölgesel istikrarı bozan, ekonomik izolasyonu arttıran ve Karadeniz deniz güvenliğini tehlikeye sokan bir durum yaratmıştır.

Karadeniz bölge ülkelerinin bir kısmı Soğuk Savaş sonrası ortamda yapısal, politik ve sosyo-ekonomik sorunlarını çözerek pazar ekonomisine entegre olmaya çalışırken bir kısmı ise örneğin Gürcistan, Moldova ve Kırım sebebi ile Ukrayna toprak bütünlüklerini korumaya çalışmaktadır. Bazı ülkeler örneğin Romanya ve Bulgaristan Batı ülkeleri ile AB ve NATO üyeliği ile yakın ilişkiler içindedir. Karadeniz bölgesinin uluslararası stratejik, güvenlik ve bölgesel işbirliği bağlamında kompleks ve karmaşık yapıya sahip olması KEİÖ'nün işini zorlaştırmaktadır.

Tüm bölgesel sorunlara karşın KEİÖ varlığı, Kırım başta olmak üzere bölgesel çatışmaların çözümünde diyalog ve işbirliği kanallarının açık olmasını sağlayabilir. Avrupa Birliğinin Komşuluk Politikası, Doğu Ortaklığı, Karadeniz Sinerjisi ve en önemlisi AB Katılım öncesi politikaları ile birlikte KEİÖ, Karadeniz bölgesinde işbirliği arttıracak en önemli araçlardan biridir.

Ukraynanın Kırımı kaybetmesi sonucu, Karadeniz politikası önemli yara almıştır. Ukrayna dış politikasının ana amaçlarından biri deniz gücü olarak Karadenizde etki alanını genişletmektir. Ukraynanın deniz gücünün en önemli unsuru Kırım yarımadası idi. KEİÖ aracılığıyla Ukrayna, Karadeniz bölgesinde uluslararası işbirliğine katkıda bulunmuştur. Fakat Ukraynanın KEİÖ içinde potansiyelin altında varlık göstermiştir. Bunun nedeni, Ukraynanın Doğu ile Batı arasında yaşadığı dış politika ikilemidir. Ukraynanın Batıya yaklaştığı dönemlerde, KEİÖ içinde daha az aktif rol aldığı gözlenmiş daha çok Avrupa Birliği ve NATO çerçevesinde hareket etmiştir. Doğuya yaklaştığı zamanlarda ise KEİÖ içinde daha aktif yer almıştır. Ukraynanın Karadenize daha az önem vermesinin sonucu bölgesel ülkeler ile ikili ilişkileri de yeterince gelişmemiştir. Örneğin Ukraynanın Kafkasya politikası ile Türkiye, Romanya ve Bulgaristan ile ilişkilerinde Karadeniz bölgesinin dış politika öncelikleri arasında yer almaması etkili olmuştur.

Kırımın 2014 yılında işgal edilmesinden sonra Ukraynanın Karadeniz politikasının amaçları ulaşma imkanı azalmıştır. Kırımın kaybedilmesi ile Ukrayna Karadeniz kıyısındaki en önemli denizcilik ile kaynaklarını kaybetmiştir. Karadenizdeki önemli limanlar Ukraynanın elinde çıkmış, Karadenizdeki kara sahası, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi daralmış ve en önemlisi Kırımdaki askeri deniz üsleri Ukraynanın eline geçmiştir. Bunun sonucu başta enerji olmak üzere Karadeniz ile ilgili turizm, ticaret ve ulaşım alanlarında Ukraynanın daha zayıf konumda olduğunu belirtebiliriz.

KEİÖ gibi bölgesel işbirliği kuruluşları Kırım gibi bölgesel çatışmalarda yer alan devletler arasında diyalog kurulmasını sağladığı görülmektedir. Bunun en son örneği, KEİÖ Parlamenter Meclisi toplantısının 4-6 Temmuz tarihleri arasında İstanbul toplanmasıdır. Altı ay sürecek olan KEİÖ Parlamenter Meclisi Başkanlığı, Temmuz 1-Aralık 1 2017 döneminde Ukrayna Parlamentosuna (Verkhovna Rada) resmi olarak geçmiştir. Ayrıca Ukrayna KEİÖ altı aylık dönemlik başkanlığını yapacaktır. 2017 yılı aynı zamanda KEİÖ kuruluşunun 25'nci yıldönümüdür. Ukrayna ve Türkiye'nin üyesi olduğu bu kuruluş içinde Kırım sorununu daha sık dile getirilmesi gerekmektedir. Bundan bir yıl önce KEİÖ dönem başkanı olan Rusya KEİ bünyesinde Kırımın tartışılmasına karşı çıkmış ve Ukraynayı aşırı politize olmuş ve duygusal tutumundan dolayı eleştirmiştir. Hatta daha ileri giderek Rus Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Yevgeny Stanislavov tıpkı Soçi gibi Kırım ve Sevastopolün KEİÖ içinde yer alması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca KEİÖ'nün Türkiye ile olan anlaşmazlıkların tartışılacağı bir platform haline getirmeyeceklerini de bildirmiştir (bkz. "Diplomat: Russia-Turkey relations won't be discussed within Black Sea Economic Cooperation", <http://tass.com/politics/851558>).

Bütün bunlara karşın kamu diplomasisi ve PR çalışması olarak Türkiyenin dönem başkanlığında yapılmamış olsa bile Ukrayna Kırım İşbirliği Platformu oluşturabilir. KEİÖ içinde oluşturulacak bu platform ile Kırım sorununun çözümü konusunda başta Ukrayna, Türkiye ve Rusya olmak üzere diğer üye ülkeler işbirliği konusunda adımlar atabilir. Ayrıca KEİÖ 25. yıl etkinlikleri çerçevesinde yapılacak bilimsel panel ve toplantılarda Kırım konusu da tartışılabilir. Ukraynanın KEİÖ dönem başkanlığı aldığı bu altı aylık süre içinde Kırım Tatarları da örgütün merkezinin bulunduğu İstanbul başta olmak üzere Ukraynada daha aktif yer alması sağlanabilir. Kısacası, Ukraynanın dönem başkanı olduğu KEİÖ içinde Kırım ve Kırım Tatarlarının durumu daha sık, yüksek perdeden ve etkili şekilde diplomasi ve diyalog çerçevesinde dile getirilmelidir.

Kaynak/Source: